«Մշակի» խմբագրատունը բաց է լինում ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, առաւօտեան 10 ժամից մինչև 2 ժամ և երեկոյեան 4 ժամից մինչև 6 ժամ.

ՇՐՏՋԱՌԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՐԾԵՐ

Կ. Պոլսից ,,Polit Corresp'' լրագրին գրում են նոյեմբերի 12-ից։ Գլադստոնի ճառը Լօնդօնի լորդ-մերի մօտ այստեղ սպասւում էր անհամբերութեամբ և վակիթ'' լրագրին հեռագիրը հաղորդեց զրեթէ ամբողջ ճառի բովանդակութիւնը։ Թիւրքիայի պաշտօնական շրջանները հիացած էին ճառի չափաւոր և մինչև անգամ բարեկամական բնաւորութիւնից։ Անուանմենայնիւ յայտնի է, որ ճառի չափաւոր լինելու պատճառը սուլթանի անձնական միջնորդութիւնն էր, մանաւանդ այն խոստմունքները, որ սուլթանը տուեց Գուլցինիօի վերաբերութեամբ։ Նոյեմբերի 8-ին Գօշէն ներկայացրեց սուլթանին անգլիական ծովային նախկին մինիստր Սմիզսին, որ ճանապարհորդում է Թիւրքիայի մէջ։ Սուլթանը շատ լաւ ընդունեց պետական այդ մարդուն, որ պատկանում է պահպանողական կուսակցութեանը, իսկ սուլթանը յայտնուն, որ անգլիական կառավարչական դեկը նորից կընկնի այդ կուսակցութեան ձեռքը, որի քաղաքականութիւնը ձեռնտու է Թիւրքիայի համար։ Պ. Գօշէն նոյնպէս լաւ ընդունվեցաւ սուլթանից, որ անապատի էր։ Խօսակցութեան ժամանակ Գօշէն յայտնեց սուլթանին, որ պ. Գլադստոն լորդ-մերի մօտ կը նկարագրի քաղաքական գործերի դրութիւնը և անգլիական կառավարութեան նախագիծը։ Ցանկալի կը լիներ, ասաց Գօշէն, որ Գլադստոն այդ ճառը արտասանելուց առաջ լաւ լուրեր ստանար Գուլցինիօի վերաբերութեամբ։ Դա միջոց կը տար անգլիական առաջին մինիստրին հանդստացնել անգլիական հասարակական կարծիքը։ Սուլթանը լաւ ընդունեց այդ յայտնութիւնը և յանձնեց Գօշէնին հեռագրել լորդ Գրենվիլին, որ Գուլցինիօի գործը շուտով կը վերջանայ, որովհետև սուլթանը այդ ցանկանում է։ Նոյն երեկոյեան ինքը սուլթանը մի քանի հեռագիրներ ուղարկեց Գլադստոնին, որոնք միջոց տուին նրան չափաւոր ճառ արտասանել։ Այդ հաշտութիւնը տանելու համար Գօշէն և նրա ամուսինը ճաշի հրաւիրվեցան սուլթանի մօտ։ Ինչ որ սուլթանը հեռագրեց Գլադստոնին, նոյնը նա յայտնեց առուստ դեսպան պ. Նօսիկօվին, որ Լիվադիա էր ուղևորվում։ Ասիմ և Սայիդ փաշաները նոյնը յայտնեցին դիպլոմատիական շրջաններին։ Այնու ամենայնիւ դեսպանները կասկածանքի մէջ են, որովհետև Ալբանիայից անհանգստացնող լուրեր են ստացվում։ Հաւատացնում են, որ Դերվիշ փաշա կարողացաւ իր կողմը գրաւել ալբանական առաջնորդներից մի քանիսին, բայց նրանց մեծամասնութիւնը չէ համոզվում և թշնամական դիրք է բռնում սուլթանի վերաբերութեամբ։ Դիբրէի և Պրիզրենդի մէջ եղած ալբանական ժողովը վճռեց թոյլ չը տալ, որ Ալբանիան որ և է կերպով բաժանվի և յայտնեց այդ երկրի անկախութիւնը։

Թիւրքիան, ի նկատի ունենալով Բուխարեստանի հետ պատերազմ սկսվելու կարելութիւնը, շարունակ զինուորվում է։ Նորերում թարմ զօրքեր ուղարկվեցան Լիբիոս և Թէսալիա և բացի այդ հրամայված է զինուորել առաջին կարգի ռեզիֆներին։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

,,Berger'' լրագրի մէջ տպված է հետևեալ թղթակցութիւնը Բերլինից։

Գլադստոնի ճառը այստեղ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց։ Բերլինի պաշտօնական շրջանները և մամուլը լաւ կարծիք են յայտնում այդ ճառի մասին։ Այդ ճառից Գերմանիայի մէջ եզրակացնում են, որ Գլադստոն հրաժարվեցաւ իր նախկին հայացքներից և որ աւստրօ-գերմանական քաղաքականութիւնը յաղթող հանդիսացաւ։ Այստեղի լրագրներից մի քանիսը առաջարկում են զգոյշ լինել և սպասել մինչև յայտնվի, թէ Գլադստոն արդեօք ճշմարիտ յետ կանգնեց իր սկսած գործը շարունակելուց, թէ դա քաղաքական մի խորամանկութիւն է։ Գերմանական քաղաքագէտները զգուշութեամբ կը վերաբերվեն բրիտանական ապագայ քաղաքականութեանը։

Հոկտեմբերի 31-ին պրուսական ազգային ժողովի մէջ սկսվեցան վիճաբանութիւններ բիւդժետի մասին և նոյն իսկ առաջին օրից իշխան Բիսմարկի անտեսական քաղաքականութիւնը ենթարկվեցաւ խիստ քննութեանը։ Վիճաբանող անդամները գնում էին այն հարցը, թէ Բիսմարկի անտեսական քաղաքականութիւնից առ այժմ ստացված հետևանքները արդեօք շահաւէ՞տ են պետական անտեսութեան համար, թէ ընդհակառակը վնասակար։ Ընդդիմադրական կուսակցութեան երկու անդամները չափազանց յարձակվում էին կառավարութեան վրա և մանաւանդ Բիսմարկի կառավարչական եղանակի վրա։ Այդ անդամներից մէկը Բիխտերն էր, որ պարլամենտական արձակուրդների ժամանակ անդադար ցոյցեր էր անում Բիսմարկի անտեսական վերանորոգութիւնների դէմ, այցելում էր զանազան քաղաքներ, ժողովներ էր կազմում և անվերջանալի ճառեր էր արտասանում, որոնց գլխաւոր միտքն այն էր, որ պետական կանցլերի քաղաքականութիւնը ծանր բեռն է դնում ժողովրդի արդիւնաբերական ոյժերի վրա և որ այդ քաղաքականութիւնից երկիրը խեղա կաղացաւ։ Ի նկատի առնելով բոլոր այս կանգառմանքները Բիխտեր առաջարկում էր ժողովրդին ընդդիմանալ իշխանի անտեսական նոր ձեւին։ Կառավարութեան անդամներից մէկը վիճաբանութիւնների ժամանակ, պատասխանելով Բիխտերին, հաստատում էր փաստերով, որ նրա մեղադրանքները անհիմն են և հերքում էր այն կարծիքը, իբր թէ իշխանի անտեսական քաղաքականութիւնը վնասակար է երկրի համար։

Բերլինի հասարակութիւնը հակասեմիտական շարժման տպաւորութեան տակ է գտնվում։ Մարդես ամենքը տատանութեամբ են վերաբերվում թէ հրէական ցեղին և թէ նրա ներկայացուցիչներին, որոնք իրանց ձեռքն են առել ֆինանսական վարչութեան ամենաբարձր տեղը։ Արիստոկրատական պատկանող 40 անձինքներից աւելի խնդրեցին իշխան Բիսմարկին, որ նա միջոցներ գործ դնի հրէաների դէմ, արգելէ, որ նրանք չը լցնեն երկիրը և արտաքսէ նրանց Պրուսիայից։ Սրանք գանգատվում են գլխաւորապէս այն հրէաների դէմ, որոնք վարչական նշանաւոր պաշտօններ ունեն և որոնք հարստահարում են քրիստոնեայ տարրը։ Ինչպէս երևում է հրէաների դէմ նոր հալածանքներ են սկսում։ Այդ հարցը շուտով կը քննվի պրուսական ազգային ժողովի մէջ։ Այսպէս թէ այնպէս այդպիսի շարժումը կարող է ընդհանրանալ ամբոխի մէջ, որ շատ վտանգաւոր է։ Շատ համակրելի է ազատամիտ կուսակցութեան նշանաւոր անդամների և գիտութեան ներկայացուցիչների ժողովրդին ուղղած հրաւէրը, որով նրանք համոզում են ամբոխին չը մասնակցել հակահրէական շարժմանը։ Ինչ և իցէ հրէական հարցը բարձրացած է և դա երկար ժամանակ կը դրաղեցնի հասարակութեանը։

ԹԻՒՐՔԻԱ

Ֆրանքֆուրք Օսմանը լրագրին իւր երկեկուան թուով հետևեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Քրդական այս նոր ապստամբութեան դէպքերի համար։

«Այս համզա աղան ահաւոր քուրդ զբաղուած մ'է, որ ակէց իբր 10 տարի առաջ ապրափելի արշաւանք մ'ըրած էր Պարսկաստանի մի քանի գաւառաց վրայ, զորս քիչ մնաց շահին ձեռքէն պիտի կորզէր՝ Քրդստանի թագաւորութիւն մը կազմելու համար։

«Այն ժամանակ Օսմանեան կառավարութիւնն իւր զօրութիւնը Պարսից զօրութեան հետ միացնելով յաջողեցաւ բռնել Համզան և Պաղատաի մէջ բանտարկիլ։ Ուր քանի մը տարի մնաց։ Շահին Պաղատատ ուղևորած ժամանակ մեծապէս վախցուեցաւ որ այս Համզային թեղադրութեամբ Քուրդերն անհաճոյ ցոյց մը չընեն, որ բարեբաղդաբար տեղի չունեցաւ։

«Քիչ ժամանակէ յետոյ Համզա աղան որ և է միջոցաւ յաջողեցաւ ներում ստանալ, և այսպէս ահա այսօր վերստին զէնք առած և ապստամբած կը տեսնենք Պարսից Վեհ. Շահին դէմ։

Սինէի գաւառն, որոյ մօտերն յառաջացած է Համզա աղան, միմիայն Քուրդերէ բնակեալ է։ Եթէ նկատուի մանաւանդ որ այդ Քուրդք Սիւնիի են, և Հիի Պարսից հետ միշտ վէճի մէջ են, իրաւամբ կրնայ վախցուիլ Համզա աղային այն կողմն արշաւելէն։

ՍամՃիպաքի շրջակայք և այլ կողմանք, ուր այժմ կարշաւէ, նմանապէս Քուրդերէ բնակեալ են։ 15,000 է չափ Պարսիկ զօրաց այն կողմը դրկուիլը ասոր ապստամբութեան կաւելորութիւնը կը ցուցնէ։ Բայց եթէ Համզա յաջողի իւր արշաւած գաւառներն ոտք հանել, կը կարծեմք թէ այդ 15,000 զօրաց բանակն իրը յառաջապահ պէտք է նկատել, և թէ նոր և աւելի մեծ զօրութիւն հարկ պիտի լինի։

Այս ապստամբութեան պատճառն անծանօթ է մեզ, բայց Ցիարպէքիրէն և Սիւլէյմանիէէն (Օսմանեան Քրդստանի մէջ է) մեր ստացած մանաւանդ նամակաց խօսքին նայելով, Օսմանեան Քուրդ ցեղապետները բանակցիլ սկսած էին, որպէս զի իրենց ազգային կենաց պահպանութեան կամ մանաւանդ վերանորոգման համար միջերնին համաձայնին։ Այդ բանակցութիւնք ուրիշ պատճառ չունին, բայց միայն Հայկական կոչուած մեքենայութիւնք, որոց միջոցաւ ինքնակոչ իշխանազուններ կը ուզեն պատրաստ համոզելու զեւրոպա ի վնաս իրենց սպառնացեալ գոյութեան, և հետևաբար հարկ անհրաժեշտ համարեցան համաձայնիլ, որպէս զի Արևելեան Ռումելիի Իսլամաց բաղդին վիճակից չը լինին։

Այն գրգռութեան սկզբնաւորման մէջ չեմք կրնար խիստ երկիւղալի նշաններ չը տեսնել, և հարկաւ ըստ այմ պէտք է վարուիք։ Ժամանակ է որ Եւրոպական դիւանագիտութիւնն ալ ամենայարջ կերպիւ նկատողութեան առնու այս կէտն, և հասկնայ վերջապէս թէ իւր քաղաքագիտական այս բոլոր մեքենայք Արևելից մէջ երբէք ուրիշ պտղիւնք չունեցան և չը պիտի ունենան, բայց միայն զարհուրելի անկարգութիւնք։»

Օսմանը շատ չարամիտ պէտք է լինի աւազակութեան պարզ խնդրոյ մը մէջ Հայկական խնդրոյ հոտ առնլու համար։

(Մասիս)

ՔՐԴԻՍՏԱՆԸ

Քրդաց նկատմամբ Պարսկական Ախթէր լրագրոյն գրածները Վազքթի ջիղերու դրպած կերևին, բայց այս ջղաձգական շարժմունք՝ լուրջ պատասխան մը չեն ներշնչեր մեր Թուրք պաշտօնակցին։ Վազքթ կը պնդէ թէ բոլոր Քուրդ ցեղն աւազակներէ չը բաղկանար, բան մը զոր ոչ ոք կուրանայ, բայց, իւր միւս Լսլամ պաշտօնակցաց պէս, Վազքթ ևս չը յիշեր որ եթէ Քուրդ ցեղին յանցաւոր անհատներն անմեղ անհատները չեն կրնար արատաւորել անմեղ անհատներն ալ յանցաւոր անհատները չեն կրնար արդարացնել, և թէ Քուրդ ցեղին մէջ բարի մարդիկ կենալը՝ բազում չար մարդիկ կենալուն հերքումը չէ երբէք։

Վազքթ կը յարէ.—«Պէրլինի դաշնագիրն «Հայաբնակ գաւառներ» արտաւոյ բացատրութեամբ բարենորոգում պահանջելուն պատճառաւ այն հեռևութիւնն հանուեցաւ թէ Հայք Քուրդերէն կը հարստահարին։ Բայց այդ բացատրութիւնն այն կերպով ընդունուեցաւ, որ Այսթէֆանոսի կրկարանին մէջ եփվելով անհոգ Եւրոպիոյ սեղանին վրայ դրուած էին։ Հարկ չը կայ ապացուցանելու թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնն այդպիսի դեղալից բացատրութեամբ զեւրոպան թէ ներքին և թէ ազգային մէջ բազում անակնկալ հիւանդութեանց պիտի ենթարկէ։ Այժմ դաշնագրին այդ բացատրութեան պատճառաւ Քուրդք ընդհանրապէս հարստահարիչ չեն կրնար համարուիլ։»

Բայց, կրնայ ըսուիլ Վազքթին, Հայերը Քրդաց դէմ պաշտպանելու համար պէտք չէր որ աշխարհի երեսը գտնուոյ մէկ ուէկս միլիոն Քրդաց ամենն ալ հարստահարիչ լինէին։

Օսմանը լրագիրը Քրդական ապստամբութեան առթիւ Դալաթիոյ և Բերայի լրագրաց յայտնած երկիւղալի կասկածներն յիշելով, հետևեալ ոգիները կը հրատարակէ։

«Պարսկական Քրդաստան հեռի է Օսմանեան Քրդստանէն։ Ցարաւիւ մեր Քրդաստանին մէջ եղերական որ և է դէպք մը պատահած չէ։ Բայց եթէ միւս եզերքի լրագիրք իրաւամբ կը փախնան որ Պուլգարիոյ և Արևելեան Ռումելիի մէջ կատարուած խժդժութիւնք կը նորոգին Անատոլուի մէջ, պէտք չէ որ քանի մը փոփոխմամբ փառամոլներու գլխուն մէջ ընձիւղած գաղափարները պաշտպանեն։ Մեծ աւրութիւնք ալ պէտք չէ պաշտպանեն այնպիսի մեքենայութիւններ, որոց ունայնութիւնը ճանաչելու կարող են։

«Մեք կրնամք հաւատալ թէ մեր Քուրդերը բնաւ չար և զրգռիչ դիտումներ չունին։ Եթէ անոց կողմէ եղերական դէպքեր պատահէին, ուրիշ շարժառիթ չէին կրնար ունենալ, բայց միայն, ինչպէս արդէն ըսինք, Պուլգարիոյ և Արևելեան Ռումելիի Իսլամաց բաղդակից չը լինելու հաստատ որոշումն։»

(Մասիս)

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ